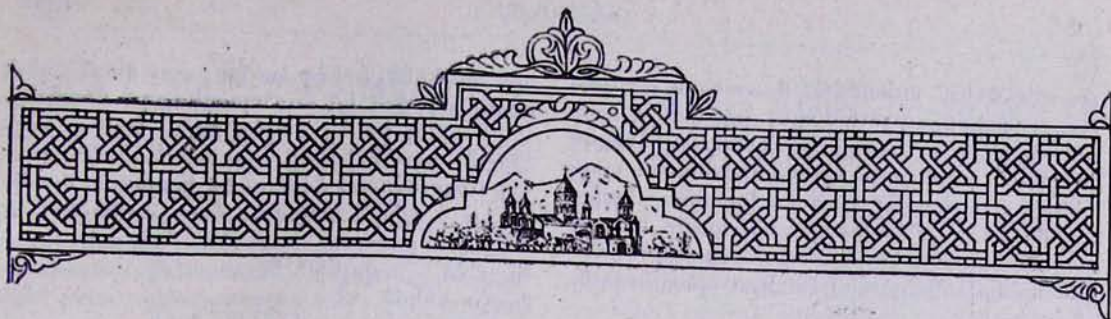

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

ույն տարվա մայիսի 9—12-ին Մոսկվայում տեղի ունեցավ ՍՍՌՄ Բրիտանոյա եկեղեցիների և կրոնական այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչների կոնֆերենցիան՝ նվիրված խաղաղության պաշտպանության հարցերին։ Կոնֆերենցիային մասնակցեց նաև Հայոց եկեղեցու ներկայացուցչությունն Ամենայն Հայոց Հայրապետի գլխավորությամբ։ Կոնֆերենցիայում ելույթ ունեցող հետադարձ ծանոթացրին իրենց համայնների կատարած աշխատանքների հետ այդ աստվածահան գործի համար։ Ի պատիվ խաղաղասեր հայ ժողովրդին և Հայոց Առաքելական Սուրբ եկեղեցուն, պետք է ասել, որ Հայոց եկեղեցին ներկա գտնվեց բաց նակատով, Բրիտանոնական իր պարտականությունները բարեխղճորեն կատարած։ Անհրաժեշտ ենք համարում համառոտակի անդրադառնալ այն համեստ աշխատանքին, որ կատարել է Հայոց եկեղեցին վերջին տարիներին խաղաղության պահպանման գործում։

Հայոց Առաքելական Սուրբ եկեղեցին, որ Արևելքի հնագույն եկեղեցիներից մեկն է, իր հիմնադրման առաջին իսկ օրից, Փրկչի սիրո և խաղաղության բարձր գաղափարների շնորհիվ հետևողներից ու պաշտպաններից մեկն է եղել և է այժմ։ Հայոց եկեղեցիներում, հնուց ի վեր, սահմանված է որոշ անխախտ կարգ, որ հայ եկեղեցականը, ի պաշտոնե, պարտավոր է հավատացյալներին խաղաղություն փարձել թե՛ եկեղեցում

և թե՛ եկեղեցուց դուրս։ Կանոնական դարձած հայկական աղոթքներն ունեն հատուկ մաղթանք խաղաղության մասին՝ ուղղված Սուրբ Աստվածածնին։ «Մայր սուրբ սխանչելի լուսոյն,— ասվում է այնտեղ,— որ գևատուածն ամենայն յախտեանց յորովայնի քով կրեցեր և ցնծութիւն աշխարհի ծնար գրանն Աստուած, աղաչեմք։ Զի լոնցին պատերազմունք, դադարեցին յարձակմունք թշնամեաց, տեկեսցի սէր և արդարութիւն ի յերկրի, աղաչեմք»։

Նշանակալից է նաև այն, որ հայոց եկեղեցիներում, պատարագի սրբազան արարողության ամենախորհրդավոր բաժինը, դպիրները երգելով դիմում են Սուրբ Երրորդությանը հետևյալ սրտառու աղերսով.

«Ամենասուրբ Երրորդութիւն,

Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն...»։

Բրիտանական խաղաղության այս վեհ գաղափարը ամենամիջակա գաղափարն է հանդիսացել բազմաշարժար հայ ժողովրդի համար, որին սպասարկելու է կոչված Հայոց Սուրբ եկեղեցին։ Դանվելով Արևելքի և Արևմուտքի խաչածնող փառալու վրա, նա հաճախ է տորվել Արևելքի և Արևմուտքի աշխարհակալ նվաճողների ոտների տակ, հաճախ է ճաշակել պատերազմի դադր պտուղները, ուստի և ավելի փան մի այլ ժողովուրդ գեահատել խաղաղության կենսական արժեքը։

Դարեր շարունակ խաղաղություն փարձող և աղոթող Հայոց Սուրբ եկեղեցին, հավա-

տարիս Փրկչի ավանդին, հարազատ իր դարավոր ավանդություններին, բնական է, չէր կարող չկողմնորոշվել, չէր կարող վնասված իր խոսքը շատել այն պատասխանատու պահին, երբ աշխարհի վրա նորից սկսեց կախվել պատերազմի անհաղթ սարսափը և խաղաղասեր բարի կամքի տեր մարդիկ սկսեցին համախմբվել՝ պայքարելու պատերազմի դեմ:

Խաղաղության համար պայքարելու առաջին վնասված ծայրը հայ եկեղեցական ապարեզում, ինչպես պետք էր և սպասել, հնչեց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Սրբություն Տ. Տ. Գեորգ Զ. հայրենասեր Հայրապետն առաջինը եղավ, որ 1949 թվականի ապրիլի 7-ին Խաղաղության կողմնակիցների Համաշխարհային կոնգրեսի նախապատրաստական կոմիտեին ուղարկած իր դիմումի մեջ բողոքեց պատերազմ հրահրողների դեմ և պահանջեց վնասված հանդես գալ պաշտպանելու խաղաղությունը:

Մենք այսօր իրավունք չունենք լռելու, — հայտարարեց նա, — երբ համայն մարդկությանն ապագա անվտանգությունն ու խաղաղ կյանքի խոստումը ենթակա է վտանգի, և առկա պատերազմից հոգնած մարդկությունը կանգնած է նոր պատերազմի, նոր թշվառությանը առաջ: Մենք այսօր իրավունք չունենք լռելու, այլ պարտավոր ենք հանդես գալու և ուժգնապես բողոքելու պատերազմի դեմ, որը հակասում է համարյա ամբողջ մարդկության դավանած կրոնների սիրո և եղբայրության գաղափարին, մարդկության դավանած բարոյական սկզբունքներին ու շահերին...»:

Միաժամանակ, վեհափառ Հայրապետը հանձնարարեց Արևմտյան եվրոպայի թեմերի կաթողիկոսական պատվիրակ գերաշնորհ Արտավազդ Արքեպիսկոպոս Սյուրմեյանին՝ Հայոց եկեղեցու անունից հանդես գալ Փարիզում գումարված Խաղաղության կողմնակիցների առաջին կոնգրեսում և ջերմորեն պաշտպանել խաղաղության կողմնակիցների միջոցառումները: Հանգուցյալ Սրբազանը պարտաճանաչությամբ կատարեց վեհափառ Հայրապետի հանձնարարությունը:

Նորին Սուրբ Օծություն Գեորգ Զ. Կաթողիկոսը նույն թվականի ապրիլի կեսերին հատուկ գրությամբ դիմեց Մեծի Տանն Կիլիկիա Նորին Սրբություն Գարեգին Կաթողիկոսին (որը գտնվում է Քեյրուսում) և Նուսահանքի ու Կոստանդնուպոլսի հայոց պատրիարքություններին և կոչ արեց նրանց՝ «Ըստ ամենայնի զորավիգ լինել Խաղաղության կողմնակիցների Համաշխարհային կոնգրես-

սին, հնչեցնել իրենց ծայրը բոլոր նրանց դեմ, որոնք ձգտում են նոր պատերազմ հրահրել, և միացնել իրենց ծայրը բոլոր նրանց ծայր-նւրին, որոնք իրենց աստվածահաճ գործողություններով ձգտում են կասեցնել մարդկության գլխին կախված նոր արհավիրքը: Նորին Սրբություն Գարեգին Կաթողիկոսը և Կոստանդնուպոլսի և Նուսահանքի պատրիարքություններն այդ ուղղությամբ արել են և այժմ անում են իրենց կարելին:

Այդ նույն ժամանակ վեհափառ Հայրապետը շրջաբերական կոնգրեսով հանձնարարեց Սովետական Միության և Միլիտարի բոլոր թեմակալ առաջնորդներին՝ հորդորելու հավատացյալ ժողովրդին՝ համոզված կանգնելու խաղաղության համար պայքարողների նակատում:

Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն իր վնասված խոսքն ասաց նաև Խաղաղության կողմնակիցների Համաշխարհային կոնգրեսի Մշտական կոմիտեի Ստոկհոլմի նստաշրջանի բանաձևերին: 1950 թվականի ապրիլի 12-ին Սուրբ Էջմիածնի Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը հատուկ որոշում ընդունեց, որ ի միջի այլոց ասված է. «Քաղաքական երկա խառնակ իրադրության մեջ, երբ մարդկությունը կանգնած է միլիոնավոր նոր զոհեր կլանող համաշխարհային նոր պատերազմի սպառնալիքի մղձավանջի առաջ, Հայոց եկեղեցին՝ հավատարիմ իր ավանդական սկզբունքին, իր ծայրն է բարձրացնում խաղաղության օգտին և անվերապան միաձուլում է Խաղաղության կողմնակիցների Համաշխարհային վեհաժողովի Մշտական կոմիտեի Ստոկհոլմի նստաշրջանի բանաձևերին»:

Ամենայն Հայոց Հայրապետության այդ որոշումը ընդարձակ մեկնաբանության ենթարկվեց, «Էջմիածին» կրոնական պաշտոնաթերթի 1950 թվականի մարտ-ապրիլ ամիսների խմբագրականում, որի վերնագիրն է «ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽԱՂԱՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է»:

1950 թվականի հունիսի 29-ին, երբ Հայկական ՍՍՌ Խաղաղության կողմնակիցների ռեսպուբլիկական հանձնաժողովը որոշում ընդունեց ստորագրություններ հավաքել առումային գեներալ արգելելու Դիմումի տակ, Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը հեռագրեց իր բոլոր թեմերին, որպեսզի հայ հավատացյալներն իրենց զործուն աջակցությունը քերեն այդ կուրևոր ձեռնարկությանը: Միաժամանակ վեհափառ Հայրապետը բողոքեց Խաղաղության կողմնակիցների Համաշխարհային կոնգրեսի Մշտական կոմիտեին՝ Կոնստանդնուպոլսի վայրերը Ամերի-

կայի զինվորականության կողմից տմարդունեւ նմրակոծելու և խաղաղ բնակչությանը կտառեկու համար:

Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն ամեն կերպ աշխատել է սատար հանդիսանալ և խրախուսել խաղաղության համար կատարվող ամեն մի ձեռնարկությունն ո՛չ միայն արտասահմանի և ՍՍՌՄ իր հավատացյալների շրջանում, այլ, ընդհանրապես, ամեն մի բարի գործ, որը որևէ ձևով նպաստում է խաղաղությանը: Առաջնորդվելով այդ սկզբունքով, Ամենայն Հայոց Հայրապետությունն անհրաժեշտ համարեց գերապատիվ Ռուսեն արհեստագործու Պրաբլյանի գլխավորությամբ հատուկ պատգամավորություն ուղարկել Ձեխոսովակիա, Լուգանովիցոյում գումարված Քրիստոնյա եկեղեցիների ներկայացուցիչների կոնֆերանսին, որը տեղի ունեցավ 1950 թվականի հուլիսի 1-2-ին:

Եկեղեցականների խաղաղության համար մղած պայքարում խիստ կարևոր ձեռնարկություն է հանդիսանում Սովետական Միության երեք եկեղեցիների Պետերի՝ Մոսկվայի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Նորին Սրբություն Ալեքսիի, Համայն Վրաց Պատրիարք-Կաթողիկոս Նորին Սրբություն Կախաբատի և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս և Մայրազույն Պատրիարք Նորին Սուրբ Օծություն Գեորգ Զ-ի Դիմումը Բրիտանյա աշխարհին 1950 թվականի օգոստոսի 5-ին Քբիլիսի ֆաղափում: Ամենայն Հայոց Հայրապետությունը անհրաժեշտ համարեց իր պաշտոնաթերթի հատուկ համարը նվիրել այդ կարևոր իրադարձությանը և մասսայականացնել այն Սովետական Միության և արտասահմանի հավատացյալների լայն շրջանում: Արտասահմանի հայկական առաջադիմական ողջ մամուլը արտառապեց երեք Հովվապետների այդ Դիմումը և ջերմորեն արձագանքեց:

Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի առաջարկությամբ, «Էքմիածին» ամսագրում հատուկ բաժին է հատկացվել խաղաղության հարցի լուսաբանմանը՝ «ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՔԱՐՈՂՆԵՐԻ ՃԱԿԱՏՈՒՄ» խորագրի տակ, ուր ապվել են բազմաթիվ նյութեր:

Սովետական Հայաստանի հասարակությունը բարձր գնահատելով Գեորգ Զ. Կաթողիկոսի գործունեությունը՝ խաղաղության պահպանման գործում, նրան ընտրեց 1950 թվականի հոկտեմբերի 12-ին Մոսկվայում գումարված խաղաղության կողմնակիցների Համախորհրդակցական կոնֆերանսի պատգամավոր, ուր և կոնֆերանսի վեհապառ Հայրապետին ընտրեց խաղաղության պաշտպանության Սովետական կոմիտեի անդամ:

Վեհապառ Հայրապետը խաղաղության կողմնակիցների Համախորհրդակցական կոնֆերանսի ժամանակ խոսեց և Երևանում շարահրեց Բրիտանյան սկզբունքը խաղաղության նկատմամբ և պահանջեց՝ վնասանապես հանդես գալ պատերազմի դեմ: «Բրիտանյան կոնֆերանսը մարդուն համարում է տիեզերքի կատարելագույն էակը և տիեզերական կյանքի նպատակը, — հայտարարեց նա, — այդ տեսակետով է, որ Աստվածորդին ուղարկվում է աշխարհ, որպեսզի իր անձի գոհաբերությամբ փրկի մարդկությունը, ուրեմն, մարդը, կրոնական աշխարհայացքով, հանդիսանում է տիեզերական կյանքի կենտրոնական էակը, նորա նպատակը: Այլ տեսակետ չունի նաև գիտությունը: Մարդկային միտքը, որ ձգտում է հայտնաբերել տիեզերքի մեջ գոյություն ունեցող ույծերը, լուսաբանել տիեզերական կյանքի օրենքները և նշմարություններ հայտնաբերել, ինչո՞ւ համար, եթե ո՛չ միայն նորա համար, որ այդ բոլորը ծառայեն մարդու կյանքը կատարելագործելու, բավարարելու և նորան երջանիկ դարձնելու: Եվ ուրեմն պատերազմի հրձիգները ի՞նչ բարոյական իրավունք ունեն մարդու, այդ բարձրագույն էակի կյանքի հետ խաղալու:

1950 և 1951 թվականների «Էքմիածին» ամսագրի համարներում, որոնք ուղարկվում են Սովետական Միության և արտասահմանի հայկական բոլոր եկեղեցիներին, սխտեմատիկաբար տպագրվել են խաղաղության վերաբերող խմբագրականներ, եկեղեցականների ֆարգներ, տեղեկություններ բույր եկեղեցիների խաղաղության համար ձեռնարկությունների մասին և այլն: Արտասահմանի հայ առաջադիմական մամուլը արտառապել է նրանց մեծ մասը:

Վեհապառ Հայրապետը խաղաղության գաղափարին նվիրված հոդվածներ է հրապարակել «Էքմիածին» ամսագրում, որոնցից առանձնապես ուշադրություն արժանի է «ՍՈՒՐԲ ԵՎ ՐԱՍԻ ԶԵՆՆԱՐՈՒ» խորագրով հոդվածը, որ նախ լույս է տեսել «В защиту мира» ամսագրում և սպա արտառապել արտասահմանի առաջադիմական մամուլում:

Ամենայն Հայոց Հայրապետության հանձնարարությամբ ֆարգչական լայն աշխատանք է ծավալվել հայոց եկեղեցիներում՝ նվիրված խաղաղության գաղափարին: Սուրբ Էքմիածին Մայր Տաճարում խաղաղության նվիրված ֆարգներ են խոսվել հետևյալ բնաբաններով. «Նաղաղութիւն բողոմ ձեզ, զխաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ», «Նրանի՛ խաղաղարարաց, զի նո՛ւա որդի՛ք Աստուծոյ կոչեցցի՛ն», «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն»:

և «Խաղաղութիւն ամենեցուն»: Քարոզիչներ են հանդիսացել Գերագույն Հագեւոր Խորհրդի անդամներ գերաշնորհ տեր Ռուբեն արքեպիսկոպոս Դրամբյանը, գերաշնորհ տեր Վահան արքեպիսկոպոս Կոստանյանը, Սուրբ Էջմիածնի միաբանության անդամ հոգեշնորհ տեր Կարապետ վարդապետը և ուրիշները:

Նույն թեմաներով ֆարոգներ են խոսվել մայրաքաղաքի՝ Երևանի, ինչպես և ռեսպուբլիկայի բոլոր եկեղեցիներում: Քարոզիչներ են հանդիսացել Սուրբ Էջմիածնի միաբանության անդամ գերաշնորհ Սահակ եպիսկոպոս Տեր-Հովհաննիսյանը և բոլոր եկեղեցիների ավագ ֆահանսները:

Խաղաղության գաղափարին նվիրված ֆարոգներ են խոսվել Վրացական և Ադրբեջանական ՍՍՌ հայկական եկեղեցիներում: Առանձնապես անհրաժեշտ է նշել գերաշնորհ տեր Կարապետ արքեպիսկոպոսի և գերաշնորհ տեր Սուրեն արքեպիսկոպոսի այդ ուղղությամբ կատարած մեծ աշխատանքը:

Հայոց եկեղեցին իր գործուն մասնակցությունն է ցուցաբերել Խաղաղության կողմնակիցների Ռեսպուբլիկական կոնֆերենցիայում: 1951 թվականի սեպտեմբերի 12-ին գումարված ժողովում Հայոց եկեղեցին ունեցել է իր ներկայացուցիչը ի դեմս գերաշնորհ տեր Ռուբեն արքեպիսկոպոս Դրամբյանի: Վեհափառ Հայրապետը, ողջունելով Խաղաղության կողմնակիցների Ռեսպուբլիկական կոնֆերենցիան, կոչ է արել հայ հավատացյալ ժողովրդին՝ զենել իրենց ստորագրությունները Խաղաղության պաշտպանության Համաշխարհային Խորհրդի Կոչի տակ՝ աջակցելով մարդկային կյանքի անվտանգությանն ու նորա ապագա երջանիկ կյանքին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Նորին Սուրբ Օծություն Գեորգ Զ.Ր Խաղաղության կողմնակիցների Համամիութենական կոնֆերենցիայի պատգամավոր է ընտրվել նաև անցյալ տարի նոյեմբերի 26—28-ին Մոսկվայում գումարված կոնֆերենցիայում: Մերումագառ Հայրապետը, չնայած այդ օրերին փոքր ինչ տկար էր, բայց այնքան մեծ նշանակություն տվեց կոնֆերենցիայի աշխատանքներին, որ ուզեց անպայման ներկա գտնվել:

Վեհափառ Հայրապետը այդ կոնֆերենցիայում ելույթ ունեցավ և առաջ փառեց կարևոր մի հարց՝ պատերազմի դեմ ֆրիստոնյա եկեղեցիների համատեղ հանդես գալու հարցը: «Մենք նպատակահարմար ենք գտնում

և համոզված ենք, — հայտարարեց նա, — որ եթե Կաթոլիկ, Բողոքական և Պրավոսլավ մեծ եկեղեցիները և միացյալ փոքր ազգերի ազգային եկեղեցիները, ինչպես նաև մյուս կրոնները համախմբվեն և կազմակերպվեն և խմբովին հանդես գան հօգուտ խաղաղության և ընդդեմ պատերազմի, ոչ միայն դրական արժեք կունենան և խաղաղության հաջողության կնպաստեն, այլ և կբարձրանա եկեղեցու հեղինակությունը և կշեշտադրվի նորա անհրաժեշտությունը կյանքի համար»:

Հայաստանյայց եկեղեցին խաղաղության գործում իր աշխատանքը Սովետական Միության մեջ տարել է բարյացակամ մրցությունում: Այդ նույնը չի կարելի ասել արտասահմանի որոշ երկրների նկատմամբ, մասնավորապես, Հյուսիսային Ամերիկայի, Ֆրանսիայի և մի քանի այլ երկրների: Հայոց եկեղեցին տվել է խաղաղության համար պայքարի իր առաջին նահատակները, դրանց թվում Արևմտյան Եվրոպայի կաթողիկոսական պատվիրակ Արտավազդ արքեպիսկոպոս Սյուրմեյանը, Խաղաղության առաջին կոնգրեսի մասնակիցը, որը հիվանդ վիճակում ուստիկանատուն է տարվել, Ֆրանսիայի կառավարության կողմից արտաքսման հրաման է ստացել, իսկ այս բոլորը ծանր է անդրադարձել սրբազանի հոգեկան ապրումների վրա և նա հանկարծամահ է եղել:

Սակայն, այս ամենը չեն կարող շեղել Հայ եկեղեցուն ֆրիստոնեական ճշմարիտ ուղուց: Հայոց եկեղեցին ամենահին ֆրիստոնյա եկեղեցին է աշխարհում. նա առաջին անգամ (303 թ.) պաշտոնական կրոն նանաչեց ֆրիստոնեությունը: Այդ օրերից նա հավատարիմ է մնացել իր դավանած փրկչական սիրո և եղբայրության գաղափարին և այդ գաղափարով էլ նա հաստատուն պիտի ընթանա առաջիկայում:

Մոսկվայում հրավիրված ՍՍՌՄ ֆրիստոնյա եկեղեցիների և կրոնական այլ կազմակերպությունների կոնֆերենցիան, անշուշտ, նոր ազդակ կհանդիսանա ինչպես բոլոր կրոնական համայնքների, այնպես և Հայոց Սուրբ եկեղեցու համար՝ շարունակելու իր պայքարը խաղաղության պահպանման գործում:

ՏԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ՊԱՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ:

